

Ο αντίλογος ενός εκπαιδευτικού στους επικριτές του βιβλίου

Γιάννης Π. Τζήκας*

Κυριακάτικη Αυγή, 24/03/2007

Τον τελευταίο καιρό πολύς λόγος έγινε, μέγας ντόρος (κυρίως τηλεοπτικός) δημιουργήθηκε και πολύ μελάνι χύθηκε στις εφημερίδες για το νέο βιβλίο της Ιστορίας της ΣΤ δημοτικού. Παρακολουθούμε ένα «διάλογο;» στο πλαίσιο του οποίου ο καθείς (πολιτικός ή δημοσιογράφος), αυτοαναγορεύεται ειδικός επιστήμονας (ιστορικός ή παιδαγωγός) και απαιτεί, ως κάτοχος της ιστορικής αλήθειας και ως ειδικός της διδακτικής πράξης, να αποσυρθεί (μην πω και να καεί) το νέο βιβλίο. Κινδυνολογούν εφευρίσκοντας αόρατους εχθρούς (ατλαντικούς και υπερ-ατλαντικούς) και εμμένουν, στις ιστορικές αναλήθειές τους, στις παραδοξολογίες τους και στις κραυγές τους (που θέλουν να εκλαμβάνονται ως ιστορικές αλήθειες).

Ενας «διάλογος;», λοιπόν, έξω από το θεσμικό πλαίσιο της εκπαιδευτικής κοινότητας, ένας «διάλογος;» ερήμην των εκπαιδευτικών! Κάθε πολίτης έχει το δικαίωμα να εκφράσει την όποια γνώμη του για το βιβλίο, αλλά δεν είναι δυνατό η κρίση του να αποτελέσει διδακτικό υλικό σε ένα σχολικό εγχειρίδιο. Φανταστείτε μια ιστορία γραμμένη σύμφωνα με τις απόψεις προσώπων, συλλόγων ή φορέων. Τότε δε θα ταν ιστορία αλλά ένα ιστορικό ανοσιούργημα (κουρελούργημα, κατά Ζουράρι)!

Είναι γνωστό ότι το θέμα το έφεραν στην επικαιρότητα γνωστά πολιτικά πρόσωπα όπως οι Παπαθεμελής, Ζουράρις, Καρατζαφέρης, Σαρρής, Καραμπελιάς, Ναξάκης και λοιποί γνωστοί υπερ-πατριώτες που καταγγέλλουν λάβροι τον επιχειρούμενο, δια του σχολικού εγχειριδίου, αφελληνισμό των μαθητών. Να είναι άραγε τυχαίο ότι τα ίδια πρόσωπα (εκτός Καρατζαφέρη) παρευρίσκονταν στην εκδήλωση για την ίδρυση του νέου κόμματος του κ. Παπαθεμελή και ότι μάλλον θα είναι και υποψήφιοι του κόμματος στις επερχόμενες εκλογές; Ψήφους θέλουν να μαζέψουν οι άνθρωποι και «πουλάνε» ανέξοδα πατριδα.

Και στο χώρο της ευρύτερης αριστεράς δεν έλειψαν οι αντιμαχίες για το βιβλίο. Σκληρές εκφράσεις και ιταμοί χαρακτηρισμοί: «ψυχωτικοί» από τη μια, «επέλαση πιθήκων» από την άλλη. Κακώς. Τουτέστιν δεν πρυτάνευσε και στο χώρο αυτό ο νηφάλιος λόγος και ο εποικοδομητικός προβληματισμός, ώστε ο διάλογος να γίνει επί της ουσίας, να αναδειχτούν οι όποιες αρετές του βιβλίου και να επισημανθούν οι όποιες αστοχίες, ανακρίβειες ή παραλείψεις που χρήζουν διόρθωσης. Και, δυστυχώς, οι δάσκαλοι, οι πλέον αρμόδιοι να μιλήσουν για το βιβλίο, αγνοήθηκαν και δεν ρωτήθηκαν να καταθέσουν την άποψή τους (μήπως εδώ υφέρπει και μια απαξίωση ως προς την επιστημονική επάρκεια των δασκάλων;).

Στο χώρο της ευρύτερης αριστεράς απ την πλευρά των επικριτών του βιβλίου το χορό των καταγγελιών σέρνουν οι δημοσιογράφοι Στάθης (Ελευθεροτυπία), Τριάντης (Ελευθεροτυπία), Κουτσοουρέλης (Αυγή). Δεν τους ταυτίζω βεβαίως με τους προ-αναφερθέντες υπερ-πατριώτες, αλλά ιδιαιτέρως οι Στάθης και Τριάντης, δημοσιογράφοι που τα γραπτά τους γενικώς διακρίνονται από μια ιδιαίτερη «εθνική

ευαισθησία» ή και από μια, θα έλεγα, «αρχαιοελληνική προγονολατρεία» με απανωτά δημοσιεύματα επιτίθενται κατά της συγγραφικής ομάδας, του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου (Π.Ι.) και όλων εκείνων (και αριστερών) που αρθρώνουν λόγο υποστηρικτικό του βιβλίου. Μπορεί ο Βιντάλ Νακέ, κ. Στάθη, να λέει ότι η ιστορία είναι αφήγηση, αλλά, πρέπει να ξέρετε, ότι στη διδακτική πράξη δεν μπορεί να είναι μόνο αφήγηση, μπορεί να είναι και ερευνητική διαδικασία, και δραματοποίηση, και ερμηνεία εικόνας, και αναδίφηση ιστορικού χάρτη και πολλά άλλα. Και μια κι ο λόγος για τον Βιντάλ Νακέ, ας δούμε τη λέει σε συνέντευξή του (Η κυριακάτικη ΑΥΓΗ 26-2-2006): «...Αλλά η μνήμη του κάθε ανθρώπου, η μνήμη κάθε ομάδας ανθρώπων, δεν είναι η ιστορία. Είναι ίσως ένα μέρος, αλλά δεν ταυτίζονται. Ο λόγος της μνήμης δεν πρέπει να συγχέεται ούτε να ταυτίζεται με τον ιστορικό λόγο». Και κατά την ταπεινή μου γνώμη και τα «στρογγυλέματα», που δεν είναι περισσότερα απ το παλιό βιβλίο, χρειάζονται, όταν απευθυνόμαστε σε 11χρονα παιδιά. Και μη φοβάστε, την αλήθεια θα τη βρουν τα παιδιά μας, όπως τη βρήκαμε και εμείς παρά τα τόσα ιστορικά ψεύδη που μας δίδαξαν. Πάντως ολάκερη την αλήθεια δε θα τη βρουν σε κανένα επίσημο σχολικό εγχειρίδιο όποιο κι αν είναι αυτό.

Το βασικό λάθος που κάνουν οι επικριτές του βιβλίου, αλλά ίσως και οι υπερασπιστές του, είναι ότι στέκονται στο δίπολο βιβλίο - μαθητής και αγνοούν τον καθοριστικό διαμεσολαβητή που είναι ο δάσκαλος. Ο δάσκαλος είναι αυτός που θα επιλέξει το πώς θα διδάξει, σε ποιες διδακτικές ενότητες θα επιμείνει περισσότερο, ποιες διευκρινίσεις θα κάνει και τι θα αποσαφηνίσει, το αν θα αξιοποιήσει την αφηγηματική ή την ερευνητική διδασκαλία κλπ. Μη μας διαφεύγει ακόμα το γεγονός ότι ο κάθε δάσκαλος βάζει την προσωπική του σφραγίδα στο μάθημα και, ιδιαίτερα στην Ιστορία, κακώς αρκετές φορές, φορτίζει τη διδασκαλία του με προσωπικές ιδεολογικές προτιμήσεις και σε ακραίες περιπτώσεις δε διδάσκει καν την ιστορική αλήθεια αλλά τη δική του ιστορική αλήθεια. Επιπλέον ο δάσκαλος μπορεί να επιλέξει ενότητες (10% της ύλης του βιβλίου) που ενδιαφέρουν περισσότερο τους μαθητές ή έχουν ίσως ένα ιδιαίτερο τοπικό ενδιαφέρον, να τις εντάξει στο πρόγραμμα της Ευέλικτης Ζώνης και να ασχοληθούν μ αυτές οι μαθητές του για αρκετές διδακτικές ώρες (από μια εβδομάδα έως και τρεις μήνες).

Ας δούμε όμως συνοπτικά τι καινούριο κομίζει το νέο βιβλίο της Ιστορίας και ας εξετάσουμε τα επίμαχα σημεία και τις βασικές ενστάσεις που προβλήθηκαν:

1. Το νέο βιβλίο συγγράφηκε με βάση τις προδιαγραφές που έθεσε το Π.Ι., αξιολογήθηκε από ειδική επιστημονική ομάδα του και εγκρίθηκε από την ηγεσία του Υπουργείου Παιδείας του ΠΑΣΟΚ παλιότερα και της Ν.Δ. σήμερα. Οι συγγραφείς ήσαν υποχρεωμένοι με βάση τις προδιαγραφές του Π.Ι. να συμπεριλάβουν την ιστορία 5 αιώνων σε περίπου 140 σελίδες με ό,τι αυτό συνεπάγεται. Να μη μας διαφεύγει όμως ότι την ίδια ύλη οι μαθητές θα τη διδάχτούν και στο Γυμνάσιο και στο Λύκειο στο πλαίσιο ευρύτερων γνωστικών πεδίων (σπειροειδής διάταξη της ύλης).

2. Το νέο βιβλίο είναι σαφώς καλύτερο από το προηγούμενο και ως προς τη δομή

του και ως προς τη χρηστικότητα του αλλά και ως προς την εμφάνισή του, καθώς η ποικιλία των ιστορικών πηγών που παρατίθενται και η πλούσια εικονογράφηση του το κάνει πιο προσίτο στο μαθητή και κεντρίζει περισσότερο το ενδιαφέρον του.

3. Είναι αλήθεια ότι με το νέο βιβλίο προκρίνεται η ερευνητική μέθοδος διδασκαλίας έναντι της αφήγησης, και δικαίως, γιατί σύμφωνα με τα σύγχρονα παιδαγωγικά - διδακτικά δεδομένα οι μαθητές, και στην Ιστορία, (πρέπει να) γίνονται «μικροί ερευνητές» και «μαθαίνουν πώς να μαθαίνουν». Στις μέρες μας δε, με την αξιοποίηση του διαδικτύου οι δυνατότητες αυτές πολλαπλασιάζονται. Θέλω εδώ να επισημάνω ότι πράγματι στο μάθημα της Ιστορίας η αφήγηση για τα παιδιά αυτής της ηλικίας έχει την αξία της, αλλά «προς Θεού!» δεν είναι και η διδακτική πανάκεια. Ο δάσκαλος όταν εκτιμήσει ότι σε ένα μάθημα πρέπει να αξιοποιήσει την αφήγηση μπορεί να το κάνει, κανείς δεν του το απαγορεύει.

4. Μειώνεται, σε σχέση με ό,τι γνωρίζαμε ως τώρα στα σχολικά εγχειρίδια της ιστορίας, και δεν εξοβελίζεται, ο εθνοκεντρικός χαρακτήρας του μαθήματος. Αυτό, βεβαίως, δε σημαίνει αποδόμηση της ιστορικής μνήμης και της εθνικής συνείδησης των παιδιών μας. Αφού επιλέξαμε ως χώρα να λειτουργούμε στο πλαίσιο της Ε.Ε., να προωθούμε πολιτικές ειρηνικής συνύπαρξης (και με τους γείτονες λαούς μας), δεν μπορεί, στην ιστορία που διδάσκουμε στα παιδιά, να είναι σε πρώτο «πλάνο» διαρκώς οι πόλεμοι και οι σφαγές, αλλά πρέπει να δίνεται προτεραιότητα και στην παρουσίαση, χωρίς να παραποιείται η ιστορική αλήθεια, και άλλων εξίσου σημαντικών πτυχών της ιστορίας που δεν συμβάλλουν στην αναπαραγωγή του μίσους και των παθών του παρελθόντος.

5. Επιλέγεται ακόμα η ανάδειξη του πραγματικού ιστορικού υποκειμένου που είναι ο απλός λαός σε όλες τις εκφάνσεις της ιστορικής του δράσης (πόλεμοι, εργασία, πολιτισμός κλπ.) χωρίς να υποβαθμίζεται ο ρόλος της ιστορικής προσωπικότητας. Ως τώρα μαθαίναμε ως επί το πλείστον μια ιστορία των ηρώων (που κι αυτούς τους αγιοποιήσαμε, τους βαλσαμώσαμε στο χώρο του εξωπραγματικού, τους ανυψώσαμε σε κάποιο απρόσιτο ουρανό στερώντας τους έτσι τη δυνατότητα να λειτουργήσουν αμέσως και παραδειγματικά) και όχι μια ιστορία των απλών ανθρώπων, αυτών των αμέτρητων ανωνύμων που με τους αγώνες και το αίμα τους γυρίζουν τον τροχό της ιστορίας. Γιατί ορισμένοι θέλουν να ξεχνούν τους στίχους του Μπρεχτ:

«Ποιος έχτισε τη Θήβα την εφτάπυλη;/ στα βιβλία δε βρίσκεις παρά των βασιλιάδων τα ονόματα/οι βασιλιάδες κουβαλήσαν τα αγκωνάρια;/ και τη χλιοκατεστραμμένη Βαβυλώνα/ποιος την ξανάχτισε τόσες φορές;».

Και βέβαια οι ήρωες του 21 δε λείπουν από το νέο βιβλίο, και τα ονόματα και οι φωτογραφίες τους υπάρχουν, και ο δάσκαλος θα επισημάνει και θα αναδείξει το ρόλο των ηρώων στην επανάσταση και την καθοριστική τους συμβολή στον αγώνα για την ελευθερία. Καλώς δε, κατά τη γνώμη μου, επιχειρείται και η ανάδειξη του ρόλου των γυναικών στο ιστορικό γίγνεσθαι. Και δεν καταλαβαίνω τι ενοχλεί ορισμένους η αναφορά του ονόματος μιας συμπαθούς ηρωίδας από τη Θράκη με

το όνομα Βισβίτζη, καθόσον η φωτογραφία και το όνομά της υπήρχαν και στο παλιό βιβλίο. Τώρα τους ενόχλησε; Νομίζω πώς μόνο μίζεροι ή κοντόφθαλμοι παίρνουν μεζούρα και μετρούν ή σταθμά και ζυγίζουν και διαπιστώνοντας πως η ζυγαριά τους γέρνει λίγο περισσότερο απ ό,τι παλιότερα υπέρ των γυναικών αποφαίνονται με θυμό «απαπά! εδώ πάει να εξισωθούν οι γυναίκες με τους άντρες, πάει χάλασε η ιστορία μας!».

6. Η κάθε διδακτική ενότητα εισάγεται με ένα περιληπτικό κείμενο (sms το αποκάλεσαν ορισμένοι ανίδεοι) για συγκεκριμένους λόγους: να δώσει τα κατάλληλα ερεθίσματα και να κινήσει το ενδιαφέρον των μαθητών για το μάθημα, να λειτουργήσει ως προοργανωτής της διδακτικής διαδικασίας που θα ακολουθήσει και, το σημαντικότερο, να αποτρέψει τη δυνατότητα αποστήθισης του μαθήματος από τους μαθητές.

7. Για τη Μικρασιατική Καταστροφή, για την οποία έγινε η μεγαλύτερη φασαρία, η αλήθεια (που αποκρύπτεται από τους καταγγέλλοντες) είναι ότι στο βιβλίο αφιερώνονται έξι σελίδες με κείμενα και φωτογραφικό υλικό που αναδεικνύουν πολύ καλά την τραγωδία του μικρασιατικού ελληνισμού. Υπάρχουν κείμενα-μαρτυρίες προσφύγων για την τραγωδία του ξεριζωμού τους, μαρτυρίες για την εγκατάστασή τους στην Ελλάδα, υπάρχει η γνωστή φωτογραφία που δείχνει τη Σμύρνη να καίγεται και, ακόμα, η φωτογραφία στην οποία φαίνεται ο Χρυσόστομος Σμύρνης να ευλογεί τα ελληνικά στρατεύματα στο λιμάνι της Σμύρνης. Όσο για το επίμαχο (έστω ατυχές) ρήμα «συνωστίζονταν» ήδη δηλώθηκε ότι τα διορθωθεί. Τι επιπλέον θέλουν οι επικριτές!

8. Οι ενστάσεις για το ότι δεν αναφέρεται το Κρυφό σχολειό, είναι χωρίς έρεισμα, γιατί κανείς σοβαρός ιστορικός δεν παραδέχεται την ύπαρξη Κρυφού σχολείου στα χρόνια της Τουρκοκρατίας. Και με το παλιό βιβλίο (για περίπου 15 χρόνια δηλαδή) διδάσκαμε ότι το Κρυφό σχολειό δεν ήταν παρά ένας θρύλος που δημιουργήθηκε με τη συνεπικουρία του γνωστού πίνακα του Γύζη και του επίσης πολύ γνωστού ποιήματος του Ι. Πολέμη για ευνόητους λόγους. Πού είναι λοιπόν το πρόβλημα με το νέο βιβλίο; Επίσης στο νέο βιβλίο, όπως και στο παλιό, επισημαίνεται η σημαντική συμβολή των απλού κλήρου στο να μάθουν τα ελληνόπουλα γράμματα στα χρόνια της σκλαβιάς (στο βιβλίο υπάρχουν οι φωτογραφίες των βιβλίων «Οκτάηχος» και «Χρήσιμος παιδαγωγία»). Οι ενστάσεις δε για το ό,τι δεν αναφέρεται στο βιβλίο η ύψωση του λαβάρου της Επανάστασης στην Αγία Λαύρα από τον Π.Π. Γερμανό δεν είναι παρά φληναφήματα επιτηδείων που θέλουν να «ψαρέψουν σε θολά νερά» εκμεταλλευόμενοι την άγνοια του κόσμου. Και στο παλιό βιβλίο δεν υπήρχε σχετική αναφορά, γιατί ο Π. Π. Γερμανός όχι μόνον δεν ύψωσε το λάβαρο στην Αγία Λαύρα αλλά αντιθέτως λίγο πριν την Επανάσταση στη συγκέντρωση στη Βοστίτσα (το σημερινό Αίγιο) επιτέθηκε στον ηρωικό Παπαφλέσσα αποκαλώντας τον «εξωλέστατο και απατεώνα»!

Για τα σχετικά με τον πατριάρχη Γρηγόριο τον Ε αντιγράψω από άρθρο του καθηγητή Β. Κρεμμυδά στα «ΤΑ ΝΕΑ»: «Στην εγκύκλιο του Μαρτίου 1821 ο πατριάρχης Γρηγόριος Ε ισχυρίστηκε ότι οι επί γης εξουσίες είναι θεόπεμπτες και

όποιος οργανώνει ανταρσία εναντίον τους διαπράττει μέγιστο αμάρτημα...και τον Σουλτάνο ο Θεός τον έστειλε και οι Έλληνες που οργάνωναν την Επανάσταση διέπρατταν το ίδιο αμάρτημα...Υπάρχει και προγενέστερη εγκύκλιος του ίδιου πατριάρχη, του 1797, όταν ούτε η ιδέα για Επανάσταση δεν είχε εμφανιστεί, με το ίδιο περιεχόμενο». Ορισμένοι για να δικαιολογήσουν τη στάση του πατριάρχη υποστηρίζουν ότι προέβη στον αφορισμό για να διαφυλάξει το ποίμνιο της Πόλης. Αλλά τελικά ούτε το ποίμνιο έσωσε ούτε τον εαυτό του. Με τέτοια όμως λογική θα είμαστε ακόμα σκλάβοι, ούτε 21 ούτε Εθνική Αντίσταση θα είχαμε. «Εάν δεν ήμασταν τρελοί δε θα κάμαμε την Επανάσταση...», έλεγε ο Κολοκοτρώνης.

Κλείνοντας, επειδή πλέον η αντιπαράθεση για το βιβλίο έχει ξεφύγει από το πλαίσιο της παιδαγωγική και διδακτικής κριτικής και έχει μετεξελιχτεί σε ιδεολογική και πολιτική έχουμε χρέος να υπερασπιστούμε το βιβλίο, πρωτίστως οι εκπαιδευτικοί, γιατί αν ορισμένοι πετύχουν το στόχο τους και αποσυρθεί το βιβλίο τότε θα μας έρθει ένα βιβλίο με τις υπογραφές του Παπαθεμελή, του Καρατζαφέρη, του Ζουράρι και του Σαρτζετάκη. Η κριτική του βιβλίου στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής κοινότητας θα γίνει και θα γίνουν ασφαλώς και οι διορθώσεις στα σημεία που όντως δημιουργούν πρόβλημα. Ο Χομπσμπάουμ λέει (ΑΥΓΗ 27-6-2004): «...Οι ιστορικοί (και οι εκπαιδευτικοί θα πρόσθετα) οφείλουν να υπερασπιστούν την ιστορία απέναντι στην επέλαση της ιστορικής μυθολογίας, την αναθεώρηση της ιστορίας από ανθρώπους που δεν αναζητούν τι συνέβη στο παρελθόν αλλά επιδιώκουν να κατασκευάσουν ένα παρελθόν που να ανταποκρίνεται στους σκοπούς τους...».

Βιβλιογραφία:

1. Ιστορία ΣΤ Δημοτικού, ΟΕΔΒ, Αθήνα 2006
2. Στα νεότερα χρόνια, Ιστορία ΣΤ Δημοτικού, ΟΕΔΒ, Αθήνα 2001
3. Άλκης Αγγέλου, Κρυφό σχολειό, Το χρονικό ενός μύθου, εκδ. Εστία 1997
4. Αλέξης Πολίτης, Το μυθολογικό κενό, εκδ. Πόλις 2000
5. Τάσος Βουρνάς, Ιστορία της Σύγχρονης Ελλάδας 1821- 1909, εκδ. Αφοι Τολίδη
6. Φ.Κ. Βώρος, ΤΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ τ. 2, Χειμώνας 1985-86
7. Γιάννης Χάρης, Εθνική παλιγγενεσία και εθνική μυθολογία, ΤΑ ΝΕΑ 20-3-2004
8. Παντελής Μπουκάλας, Πόση και ποια ιστορία, Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 22-3-1998
9. Β. Κρεμμυδάς, «Υπέρ πίστεως και πατρίδος»- ο φόβος για την ιστορική αλήθεια, ΤΑ ΝΕΑ, 19-4-2005

* Σχολικός σύμβουλος Π.Ε.

(itzikas@in.gr)